

8. Физическая культура и спорт в СССР 1917-1957 гг.: к 40-летию Великой октябрьской социалистической революции. – М. : ФиС, 1957. – 376 с.
9. ЦДАВОВУ. – Ф.1, оп.2, спр.2961. Тези доповідей секретаріату ВУЦВК на IV Всесоюзному з'їзді Рад, 15-му з'їзді ВКП(б) і 2-й Всеукраїнській нараді по фізичній культурі. – 102 арк.
10. ЦДАВОВУ. – Ф.166, оп.6, спр.699. Матеріал про стан і розвиток фізичної культури на Україні (статут, протоколи, інструкції). – 157 арк.
11. ЦДАГОУ. – Ф.1, оп.2, спр.2905. Постанова ЦК КП(б)У та ЦК ЛКСМУ 16 лютого 1926 р. «Про посилення роботи з фізичної культури». – Арк. 15.
12. ЦДАГОУ. – Ф.7, оп. 1, спр. 3. Матеріали III Всеукраїнського з'їзду КСМУ в травні 1921 р. – Арк. 39.
13. Чернова Є. М. Розвиток фізичної культури і спорту в Українській РСР / Є. М. Чернова. – К., 1959. – 45 с.
14. Чудинов И. Г. Основные постановления, приказы и инструкции по вопросам советской физической культуры и спорта 1917 – 1957 гг. / И. Г. Чудинов. – М. : Физкультура и спорт, 1959. – 302 с.

Анотація

Г.П.Ковальчук

Организационные основы физического воспитания молодежи в советской Украине в 20-х годах XX в.

В статье раскрыты организационные основы становления и развития основ физического воспитания молодежи 20-х годов XX в. в Советской Украине. На основе соответствующей источниковой базы автором предпринята попытка историко-педагогического анализа активного развития советской системы физического воспитания, которая осуществлялась при активной позиции власти, партийно-государственного аппарата и инициативы комсомола на четкой идеологической основе с ориентацией молодежи на массовую военно-прикладную и спортивную подготовку, обусловленных спецификой социально-политической и экономической ситуации в стране. Обобщаются содержание и формы физкультурно-спортивного движения и важность исторического опыта прошлого для современной теории и практики физического воспитания.

Ключевые слова: образование, организационные основы, физическое воспитание, физкультурно-спортивное движение, позиция власти, инициатива комсомолу, военно-спортивная подготовка, физическая культура, система воспитания, исторический опыт.

Summary

H.P.Kovalchuk

Organizing Bases of Youth Physical Training in the Soviet Ukraine in the 20th of the XX th Century

The article deals with the organizing bases of the becoming and the development of the youth physical training in the Soviet Ukraine in the 20th of the XX th century. On the principles of appropriate bibliography sources the author tried to embody the historic-pedagogical analysis of the active physical training Soviet system building up. It was accomplished with the help of the energetic government position, state party management and the Komsomol initiative on the firm ideological basis with youth following on the mass military and sport drill stipulated with the peculiarity of the social-political and economic situation in the country. Physical training and sport movement content and forms are generalized. The importance of the historic experience of the past for modern theory and practice is indicated.

Key words: education, the organizing bases, physical education, sports movement, the Komsomol initiative, government position, military sports training, physical training, the system of education, historic experience.

Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.

УДК 37(477.87) (09):070.489

А.Й.КОВАЧ,
аспірант
(м.Ужгород)

Документальні джерела зі шкільної історичної освіти у Підкарпатській Русі

У статті розглянуто документальні джерела шкільної історичної освіти у Підкарпатській Русі (1919–1938 рр.). Проаналізовано законодавчі акти, документи діловодства, статистику, довідкову літературу, матеріали методичного забезпечення, педагогічну пресу, публіцистику та документи особистого походження, які висвітлюють становище історичної освіти у школах. Огляд джерельної бази проведено у світлі французьких та російських наукових традицій, що розрізняють дві категорії документів: «джерела» і «література». Виходячи з цього, із документальних джерел ми виділяли лише ті оригінальні матеріали, які відносяться до періоду 20–30-х рр. XX ст., або створені його сучасниками.

Ключові слова: документальні джерела, історична освіта, методичне забезпечення, педагогічна преса.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Найважливішим емпіричним обґрунтуванням її основою умовиводів та узагальнень в історико-педагогічній науці є письмові джерела. Вони безпосередньо пов'язані із конкретним освітянином, педагогічними ідеями, навчальним процесом,

державною освітньою політикою, становищем освіти та педагогічної науки у певний період і, будучи створені сучасниками досліджуваних подій, містять свідчення «із перших рук». Виходячи із цих методологічних зауваг ми виносимо в якості проблеми для дослідження огляд і аналіз джерел становища шкільної історичної освіти у Підкарпатській Русі (адміністративна назва Закарпатської обл. України у 1919–1938 рр.)

Аналіз досліджень і публікацій... З другої половини 1950-х рр. українські радянські вчені, що займалися історією освіти на Закарпатті до 1945 р., почали змінювати свої погляди у відповідності з ідеологічними віяннями доби «відлиги». Після XX з'їзду КПРС (лютий 1956 р.), який розпочав боротьбу проти соціологічного догматизму і вульгаризованого суб'єктивізму в тлумаченні історичного процесу, вченим, що вивчали шкільництво Підкарпатської Русі, ставало дедалі важче розглядати систему освіти краю в міжвоєнний період суто лише як інструмент класового пригнічення трудящих. Без спирання аргументів на історичні джерела, на основі апріорістичного підходу, було складно відстоювати марксистсько-ленінську методологію історії. Завдяки цьому, українські радянські дослідники почали активніше вивчати й публікувати історичні матеріали 20–30-х рр. XX ст., що висвітлювали соціальні протиріччя на Закарпатті. Їхні публікації включали й чимало історико-педагогічної інформації. Так, у 1957 р. започатковано п'ятитомне видання джерел «Шляхом Жовтня. Боротьба трудящих Закарпаття за національне і соціальне визволення та воз'єднання з Радянською Україною» (Т.1-Т.5, 1957–1967 рр.). Того ж 1957 р. опубліковано збірник «Полум'яне слово. Статті та промови комуністичних діячів Закарпаття». У 1961 р. видано викривальні історичні матеріали «Таємне стає явним (Документи про антинародну діяльність церковників на Закарпатті в період окупації)». До 75-річчя від дня народження лідера комуністичного руху в Підкарпатській Русі О.Борканюка у 1976 р. вийшов друком збірник його праць «Борканюк О. Чим є для нас Радянський Союз (вибрані статті, промови, інтерв'ю)». З історико-педагогічних джерел у цих публікаціях вміщувались, переважно, документи діловодства і публіцистичні праці міжвоєнного періоду, пов'язані з позицією комуністів щодо стану освіти в краї.

У 1990-х рр. наука і суспільство України опинились в умовах ринкових відносин. Вчені отримали свободу наукової творчості, але зіткнулись із проблемою, з якою кілька десятиліть до того не стикалися – з фінансуванням фундаментальної науки, яке різко скорочувалося. Це призвело до зменшення публікацій історико-педагогічних джерел Закарпаття чехословацького періоду. Водночас відкритими для суспільства стали архівні та бібліотечні фонди 20–30-х рр. XX ст., що, частково, компенсувало втрати. Серед останніх публікацій історичних та історико-педагогічних документів Підкарпатської Русі є перевидання публіцистичної брошури Л.Мишуги «Підкарпатська Україна. Сучасний стан» (1993 р.), написаної в 1921 р., праці В.Пачовського «Срібна земля: тисячоліття Карпатської України» (1993 р.), виданої в 1938 р., збірник «А.Волошин. Педагогічні твори» (2007 р.), документальне дослідження Т.Ф.Висіцької «Християнство на Закарпатті» (2012 р.) та ін. Окрім того, історико-педагогічні документи публікувались в монографії Г.М.Розлуцької «Зміст шкільних підручників як фактор полікультурного виховання молодших школярів у Закарпатті (1919-1939 рр.)» (2005 р.), праці Р.А.Офіцинського «Новоселиця у минулому і сьогодні (1371-2009)» (2009 р.) тощо.

Формулювання цілей статті... Враховуючи значний громадський і фаховий інтерес до історико-педагогічних джерел Підкарпатської Русі, мета цієї статті – окреслити обсяг і зміст джерельної бази шкільної історичної освіти в краї у 1919-1938 рр.

Виклад основного матеріалу... Джерела шкільної історичної освіти Підкарпатської Русі можемо класифікувати наступним чином: освітні законодавчі акти, документи освітнього діловодства; освітня статистика, довідкова література, матеріали методичного забезпечення, педагогічна преса, публіцистика, документи особистого походження.

Законодавство належить до найважливіших історико-педагогічних джерел, оскільки відображає правову основу функціонування системи освіти загалом й історичної зокрема. Воно регулювало роботу органів управління освітою, навчальних закладів, громадських організацій та за певними юридичними нормами регламентувало відносини між педагогічними працівниками, дітьми та їхніми батьками. Закони Чехословацької Республіки приймалися парламентом (Національними зборами) і публікувались в офіційному друкованому виданні під редакцією міністерства внутрішніх справ «*Sbírka zákonů a nařízení státu československého*». Окрім того, освітні закони дублювались у газеті міністерства шкіл і народної освіти «*Věstník Ministerstva školství a národní osvěty*».

У міжвоєнний період становище шкільної історичної освіти на Закарпатті регулювали законодавчі акти «Про створення Чехословацької держави» від 28 жовтня 1918 р., «Про організацію народних курсів громадянського виховання» від 7 лютого 1919 р., «Про національні школи і приватні навчально-виховні заклади» від 3 квітня 1919 р., Конституція Чехословацької Республіки від 29 лютого 1920 р., Малий шкільний закон від 13 липня 1922 р., «Про внесення змін і доповнень до закону про створення і утримання комунальних горожанських шкіл, про їхнє відвідування, а

також управління» від 20 листопада 1935 р., «Про оборонне виховання» від 1 липня 1937 р. та ряд інших актів, що встановили нормативи діяльності навчальних закладів та визначили соціально-економічне забезпечення учителів. Усі освітні закони, що приймалися Національними зборами Чехословаччини в 1918–1938 рр., можна знайти у відкритому доступі в мережі Інтернет (<http://www.epravo.cz/>).

Зрозуміло, що прийняттю законів передували парламентські дискусії, які відбиті у стенограмах засідань парламенту, інтерпеляціях депутатів до міністерства шкіл і народної освіти й шкільного реферату у м. Ужгороді та відповідях на них. Стенографічні протоколи кожного із засідань Національних зборів (1918–1938 рр.) опубліковані на сайті парламенту Чеської Республіки (<http://www.psp.cz/>), а інтерпеляції депутатів та відповіді на них зберігаються у фонді шкільного реферату в Державному архіві Закарпатської області (далі – ДАЗО).

Найбільшу групу джерел шкільної історичної освіти у Підкарпатській Русі складають документи діловодства, адже в той час існував лише паперовий документообіг. Вони поділяються на розпорядчі, які відображають реалізацію управлінської діяльності (напр., постанови, розпорядження і циркуляри шкільного реферату); організаційні, що визначають порядок діяльності освітніх організацій (напр., статuti і правила навчальних закладів, курсів для навчання учителів горожанських шкіл, культурно-освітніх товариств); протоколи засідань колегіальних органів влади, з'їздів культурно-освітніх товариств, учительських конференцій; стенограми інтерв'ю службовців шкільного реферату, культурно-освітніх радіопрограм тощо; службова переписка шкільного реферату з міністерством шкіл і народної освіти, шкільними інспекторами, керівниками навчальних закладів, учителями тощо; звіти органів управління освітою, навчальних закладів, культурно-освітніх товариств за певний час роботи, освітня статистика звітного характеру, звіти учителів шкільному реферату про поїздки у чеські землі для запозичення чеського педагогічного досвіду тощо; скарги шкільному реферату на учителів; облікова документація (напр., відомості про оплату праці працівників освітньої сфери); реферати учителів, виголошені на учительських конференціях, з'їздах культурно-освітніх товариств та резолюції щодо них; «донеси» шкільному реферату про роботу з'їздів культурно-освітніх товариств; незалежні рецензії підручників з історії, що писались для міністерства шкіл і народної освіти; шкільні хроніки. Документи діловодства варто шукати в ДАЗО і в педагогічній періодиці Підкарпатської Русі.

Кількісні зміни у освітній сфері та соціально-економічні умови педагогічної праці відображають статистичні матеріали. У Чехословаччині в міжвоєнний період існувала переважно державна статистика. Збір, обробку і оприлюднення статистичних даних проводило Державне статистичне відомство. Воно ж видавало періодичні статистичні збірники, де добре представлена різного роду статистична інформація: від 1920 р. – «Československý statistický věstník» (з 1931 р. називався «Statistický obzor: revue pro statistickou teorii a praxi»), «Statistická příručka Republiky Československé», «Zprávy Státního úřadu statistického Republiky Československé», від 1921 р. – «Cenové zprávy Státního úřadu statistického Republiky Československé» тощо. Окрім того, від 1922 р. в Чехословаччині видавався збірник «Ročenka Československé republiky» (з 1934 р. називався «Statistická ročenka republiky Československé»).

Деякі питання організації шкільної історичної освіти на Закарпатті у 1919–1938 рр. висвітлює тогочасна довідкова література, тобто видання, призначені для одержання відомостей різноманітного характеру. Наприклад, вже згадувані статистичні щорічники, довідники про Підкарпатську Русь (праця Ю.Головацького «Podkarpatska Rus s hlediska zeměpisného» 1933 р., збірники «Карпаторусскія досягнення» 1930 р., «Подкарпатская Русь за годы 1919–1936» 1936 р., «Podkarpatska Rus'» 1923 р. та ін.) і про шкільну справу в Чехословаччині (праці А.В.Жекуліної «Учреждения для обучения и призрения слепых в Ч.С.Р.» 1926 р., К.Коханого «Культурна праця вне школь» 1922 р., Р.Неухофера «Střední školství v Československu» 1931 р., Й.Пешека «Školství v Podkarpatské Rusi» 1921 р., збірник «Školství na Podkarpatské Rusi v přítomnosti» 1933 р. та ін.).

Джерела методичного забезпечення шкільної історичної освіти в Підкарпатській Русі представлені навчальними засадами, підручниками, посібниками з історії та порадиниками для учителів і дітей. Головними нормативними документами, що визначали структуру, кількість годин викладання, цілі, найзагальніший предметний зміст (тобто, свого роду освітній мінімум) історичних курсів були навчальні засади. Початкові і горожанські школи краю до інтеграції зі школами чеських земель користувались адаптованими до місцевих умов навчальними засадами з історії, виданими шкільним рефератом у м.Ужгороді: початкові школи – навчальними засадами від 1921, 1923 рр.; горожанські – 1922 р. Решта навчальних закладів одразу перейшли на навчальні засади міністерства шкіл і народної освіти: гімназії – на навчальні засади із подальшими доповненнями і змінами від 1919, 1922, 1927, 1929, 1930, 1931, 1932, 1938 рр.; торгівельні академії – 1921, 1931 рр.; вчительські семінарії – 1919 р. Після інтеграції початкових і горожанських шкіл Підкарпатської Русі зі школами чеських земель, вони також почали користуватися навчальними засадами з історії,

прийнятими міністерством шкіл і народної освіти: початкові школи – навчальними засадами від 1930, 1933, 1938 рр.; горожанські – від 1932, 1938 рр. На початку 1920-х рр. два роки підряд курси історії читались в доповнюючих ремісницьких та торгівельних школах краю. Для цих закладів у 1921 р. шкільний реферат також підготував особливі навчальні засади. З усіма цими історико-педагогічними документами можна познайомитись на сторінках газет «*Věstník Ministerstva školství a národní osvěty*», «Урядовий вістник», а також у фонді шкільного реферату ДАЗО.

Важливими джерелами шкільної історичної освіти у Підкарпатській Русі є підручники та посібники з історії місцевих фахівців М.Григашія, О.Іванчова, І.Кондратовича, В.Пачовського, О.Попова, В.Феделеш, Н.Шкірпан; чеських – Я.Бідло, Й.Водегнала, М.Габаєрової, Ф.Гібла, Й.Грбека, А.Ірака, Й.Пекаржа, Й.Пешека, Й.Райтера, Й.Шусти та ін.; угорськокомовних – Т.Баная, С.Бонціка, О.Варги, К.Гловінки, Н.Дюли, М.Єжа, П.Керестеса, І.Кінчеша, Е.Лоранда та ін.; російських та українських, з праць яких навчались у різний час в Галичині, землях Російської імперії, а у 1920-х рр. і в Закарпатті – П.Виноградова, М.Карєєва, В.Ключевського, В.Лафіна, А.Семковича та Й.Чайковського. Підручники і посібники цікаві своїм методичним апаратом та інформаційним змістом, від чого напрямують результат навчання.

Вельми інформативними в питанні шкільної історичної підготовки молоді у Підкарпатській Русі є різного роду поради для учителів та дітей, зокрема праці авторів Д.Поповича «Вам солодкі молоді братя (поради для шкільної молоді)» 1926 р., А.Пуховського «Народна просвіта (поради позашкільної освіти)» 1927 р. тощо.

Виявити навчальну і методичну літературу, яка використовувалась у школах Закарпаття в 20–30-х рр. ХХ ст., допоможуть річні звіти навчальних закладів та замітки в газетах «*Věstník Ministerstva školství a národní osvěty*» і «Урядовий вістник», де друкувались списки навчальних книг, допущених міністерством шкіл і народної освіти.

Ще одним важливим видом джерел шкільної історичної освіти є педагогічна періодика, адже вона відображає різноманітну за змістом і походженням інформацію: освітні закони парламенту, постанови і розпорядження міністерства шкіл і народної освіти та шкільного реферату у м. Ужгороді, матеріали громадського обговорення освітнього законодавства та коментарі до нього, дискусії щодо перспектив освітніх реформ, освітню статистику, біографії видатних педагогів краю, діяльність та заходи вчительських товариств, організацій та навчальних закладів Підкарпатської Русі, розв'язання проблем методики викладання шкільної історії, які перебували в полі зору учителів краю тощо.

У Підкарпатській Русі склалась певна система педагогічної преси. Головним виданням міжвоєнного періоду, де публікувались освітні закони, постанови і розпорядження влади був вище згадуваний «*Věstník Ministerstva školství a národní osvěty*», що виходив друком у столиці Республіки. Його крайовий аналог, який відображав освітні нормативно-правові акти органів державної влади у Підкарпатській Русі, називався «Урядовий вістник» (1920–1938 рр.). Він видавався шкільним рефератом у м. Ужгороді.

Допоки в Підкарпатській Русі шкільний реферат мав у розпорядженні достатньо коштів, окрім «Урядового вістника» ним також фінансувалось видання часописів «Учитель» та «Вінчок». У фаховій педагогічній газеті «Учитель» (1920–1932 рр.) висвітлювались питання розвитку шкільництва, покращення підготовки учителів, проблеми методики навчання, в тому числі й дидактики шкільної історії, тоді як газета «Вінчок» (1920–1927 рр.) була розрахована на дітей і містила різного роду тексти для читання дидактичного призначення.

Окрім державної педагогічної преси в Підкарпатській Русі значного поширення набули часописи вчительських товариств. Як і самі товариства, ці видання були двох культурно-політичних напрямів: українського національного (напр. «Подкарпатська Русь», яка видавалась у 1923–1936 рр., «Пчолка» – в 1923–1932 рр., «Учительський Голос» – у 1930–1938 рр.) та русофільського (напр., «Зоря», що видавалась у 1921–1938 рр., «Народная Школа» – у 1921–1938 рр.). Вони добре відображають ідеологічну боротьбу між освітньою інтелігенцією навколо історичної ідентичності Підкарпатської Русі.

Становище освіти на Закарпатті в чехословацький період висвітлювала й педагогічна періодика інших земель Республіки, наприклад, часописи «*Česká osvěta*», «*Škola měšťanská*» тощо. У них збережено порівняльний матеріал про стан шкільництва у Підкарпатській Русі й решті територій Чехословаччини, а також інформацію щодо проблем історичної підготовки молоді.

Вичерпний перелік періодики, що видавалась у різних землях Чехословацької держави можна знайти у бібліографічних покажчиках, наприклад, чеського автора Ю.Штрауса [8] чи української дослідниці О.Почекутової [5].

Своєрідним видом джерел шкільної історичної освіти на Закарпатті у 1919–1938 рр. є публіцистичні праці (памфлети, фейлетони, відкриті листи). Основна ціль їхнього створення – формування суспільної думки. Завдяки цьому вони добре відображають боротьбу між російською,

українською та угорською інтелігенцією за вплив на шкільну освіту. Авторами публіцистики були політичні діячі, редактори педагогічних видань та звичайні читачі.

Публіцистичні праці видавались у вигляді брошур або газетних статей. Через брошури свої доробки поширювали переважно політичні діячі, наприклад, Л.Мишуга – працю «Підкарпатська Україна. Сучасний стан» (1921 р.), О.Борканюк – праці «За хліб, працю, землю і волю» (1930 р.), «Хто ми такі і кому належимо» (1932 р.), «Всі до бою за краще життя на Закарпатті» (1934 р.) тощо. Натомість педагоги публікувались в учительських часописах.

Учительську публіцистику зазвичай відрізняє наступальність, войовничий пафос і непримиренність до інакодумців. Через неї, нерідко, розпалювалась національна нетерпимість і ворожнеча, яка зачіпала й учнів шкіл. Наприклад, в статтях «Одмадярщитися!» [2], «Мадяре» [3] угорська нація представлялась як безкультурна, а угорське виховання – як згубне. Не менш різко коментувалась й діяльність російськомовних учителів. Так, у замітці «Герої нашого часу» [7] йшлося про російськомовного вчителя-алкоголіка, якого не притягають до дисциплінарної відповідальності. На основі цієї невтішної історії автор замітки «викрив», буцімто, зловісний план росіян, через таких учителів, загальмувати культурний і національний розвиток українських дітей та зробити із них національних калік. Такого виду література, з одного боку, є свідченням низького рівня політичної культури і браку толерантності в середовищі учителів та редакторів педагогічних газет, а з іншого – цінним джерелом складного процесу імплементації демократичних цінностей у суспільну свідомість, в тому числі, у шкільне виховання.

З документів особистого походження, що свідчать про стан шкільної історичної освіти у Підкарпатській Русі, збереглися окремі мемуари та матеріали переписки. Мемуарними джерелами є літературні твори у вигляді записок від автора про події, учасником чи свідком котрих він був. Вони представлені працями Ю.Мересія «За брамою монастиря» (1960 р.), В.Гаджеги «Моя стежка у світ через Берегівську гімназію» (1997 р.) [1], В.Маркуся «Рік відновленої української гімназії в Берегові – 1944-45 (Спогади і спостереження про події, людей, обставини)» (1997 р.) [4], В.Худанича «Берегівська українська гімназія» (1997 р.) [6] та ін. До мемуарних джерел відносяться й службові автобіографії учителів шкіл, що зберігаються у фондах ДАЗО.

Інформативними про шкільну політику чехословацької влади на Закарпатті із матеріалів тогочасної переписки є листи до шкільного реферату учителів-іммігрантів щодо працевлаштування, авторів підручників щодо проведення державної експертизи, відкриті листи-звернення, опубліковані на шпальтах газет, листи політичних діячів тощо. Ці джерела добре відображають відносини між суспільством і владою, а тому є особливо цінними. Матеріали переписки зі шкільним рефератом представлені у ДАЗО.

Висновки... На сам кінець можемо констатувати, що репертуар письмових джерел шкільної історичної освіти на Закарпатті у 20–30-х рр. ХХ ст. досить широкий. На наш погляд, у подальшому буде перспективним розглянути та проаналізувати обсяг джерельної бази шкільної історичної освіти міжвоєнного періоду в інших регіонах сучасної України, зокрема Галичини та Буковини, де такого роду дослідження ще не проводились.

Список використаних джерел і літератури:

1. Гаджега В. Моя стежка у світ через Берегівську гімназію / Варфоломей Гаджега // Берегівська українська гімназія / ред.-упор. В. Худанич. – Ужгород : Гражда, 1997. – С. 43–57.
2. Гайный М. Одмадярщитися! / М. Гайный. – Учитель. – 1920. – Ч. 4. – С. 1–3.
3. Мадяре // Віночок. – 1920. – Ч. 11–12. – С. 87–88.
4. Маркус В. Рік відновленої української гімназії в Берегові – 1944-45 (Спогади і спостереження про події, людей, обставини) / Василь Маркус // Берегівська українська гімназія / ред.-упор. В. Худанич. – Ужгород : Гражда, 1997. – С. 75–96.
5. Почекутова О. Преса Закарпаття ХІХ – І половини ХХ століття. Бібліографічний покажчик / Олена Почекутова. – Ужгород : Говерла, 2010. – 128 с.
6. Худанич В. Берегівська українська гімназія / Василь Худанич // Берегівська українська гімназія / ред.-упор. В. Худанич. – Ужгород : Гражда, 1997. – С. 22–42.
7. Черябинський. Герої нашого часу // Учительський голос. – 1938. – Ч.2. – С.65-66.
8. Štraus J. Bibliografie českých a slovenských pedagogických časopisů do roku 1950 / Jiří Štraus. – Praha, 1968. – 548 s.

Анотація

А.Й.Ковач

Документальные источники школьного исторического образования в Подкарпатской Руси

В статье рассмотрены документальные источники школьного исторического образования в Подкарпатской Руси (1919–1938 гг.). Проанализированы законодательные акты, документы делопроизводства, статистики, справочная литература, материалы методического обеспечения, педагогическая пресса, публицистика и документы личного происхождения, освещающие положение исторического образования в школах. Обзор источниковой базы проведено в свете французских и российских

научных традиций, что различают две категории документов: «источники» и «литература». Исходя из этого, из документальных источников мы выделяли только те оригинальные материалы, которые относятся к периоду 20-30-х гг. XX в. или созданные его современниками.

Ключевые слова: документальные источники, историческое образование, методическое обеспечение, педагогическая пресса.

Summary
A.Yo.Kovach

Documentary Sources of School Historical Education in Subcarpathian Rus

The article is dedicated to documentary sources of school historical education issued in the period from 1919 till 1938 on the territory of Subcarpathian Rus. Author analyses legal acts, documents of clerical work, statistics, reference materials, procedural guideline materials, pedagogical printed press, journalism and personal documents, which show condition of historical education at schools. Review the source base is made in the light of French and Russian scientific traditions that distinguish the two categories of documents: «source» and «literature». Therefore, from documentary sources we isolated only original materials related to the period of the 1920s and 1930s., or created by contemporaries of that period.

Key words: documentary sources, historical education, procedural guidelines, pedagogical printed press.

Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.

УДК 37(09)477

Н.М.КОЛЯДА,

кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Умань)

Джерельна база дослідження історії дитячого руху в Україні

У статті здійснено аналіз джерелознавчої бази історії вітчизняного дитячого руху. Узагальнивши різні наукові підходи, автором виокремлено основні групи джерел з проблеми історії дитячого руху: речові джерела; кінофотофонодокументи; образотворчі матеріали; письмові джерела. Особливу увагу відведено аналізу письмових джерел (документи партійних, молодіжних і дитячих організацій; опубліковані звернення, листи, відозви радянських органів до піонерів та школярів, учителів, комсомольців; статті, листи, висловлювання про юних піонерів партійних, державних і громадських діячів; статистичні джерела; матеріали періодичної преси; документи освітніх, наукових установ, навчальних закладів та органів народної освіти; мемуарна література; матеріали міжнародного дитячого руху).

Ключові слова: дитячий рух, джерелознавство, історико-педагогічне джерело, класифікація джерельної бази.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Одним із важливих етапів у структурі історико-педагогічних досліджень є формування його джерельної бази. Причому для вирішення поставлених завдань дослідник має використовувати як уже відомі, так і нові джерела. Проблема відбору, встановлення достовірності, а також точності історичних джерел, методи обробки і аналізу відомостей, що їх вони містять в них, розробляються джерелознавством – спеціальною галуззю історичного знання, наукою про історичні джерела, теорію і практику їх використання в дослідженнях.

У контексті означеного заслуговує на увагу джерелознавчий аспект дослідження дитячого руху як унікального соціально-педагогічного феномену в історії вітчизняної та зарубіжної педагогіки.

Формулювання цілей статті... Мета статті – здійснити аналіз та класифікацію джерелознавчої бази історії вітчизняного дитячого руху.

Вклад основного матеріалу... Джерелознавство історії дитячого руху розробляє проблеми відбору, встановлення достовірності й точності історичних джерел, а також методи узагальнення і аналізу вміщених відомостей. Воно дає історикові дитячого руху засоби для встановлення і перевірки правильності використання джерел шляхом з'ясування, якою мірою, чи повно і об'єктивно проведений відбір документів, які лягли в основу дослідження, і наскільки добре автор обізнаний зі спеціальною історичною літературою, володіє методами наукової критики і прийомми дослідження джерел в історико-педагогічному дослідженні. Ретельне звіряння даних, які містяться в джерелах, з коментарями і судженнями про них автора дає змогу встановити рівень його дослідницької культури і завдяки цьому визначити репрезентативність запропонованих ним висновків, оскільки прогалини у знанні джерел і прийомів їх критики призводять до звуження фактичного матеріалу і помилок методологічного характеру [5, с.98–99].